

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 19 (1326) 10 ТРАЎНЯ 2017 г.

З Днём Перамогі!

З беларускай мовай ў шырокі свет

У Кіеве 7 траўня праішла ўрачыстая цырымонія адкрыцця "Еўрабачання-2017". Дэлегацыі 42 краін-удзельніц прыйшлі па чырвонай дарожцы, прадэманстраўваўшы свае ўборы. Напярэдадні да ўкраінцаў зварнуўся прэзідэнт краіны Пётр Паращенко.

Беларускія ўдзельнікі
ISSN 2073-7033

9 772 073 703003 >

"Еўрабачання" Naviband выступіць падчас другога паўфіналу 11 траўня. Яны спяюць па-беларуску песню "Гісторыю майго жыцця", а 8 траўня конкурсная песня Naviband працуяўшы паведамле.

Арцём Лук'яненка і Ксенія Жук сёння вечарам выступілі перад прыхільнікамі музычнага конкурсу "Еўрабачанне", кіяўлянамі і гасцямі ўкраінскай сталіцы, якія сабраўшіся ў еўравёсцы. Тут шматлюдна, святочны вечар спрыяе да такога прыемнага баўлення часу.

Выканаўцы з Беларусі спелі для кіяўлян песню на

свойго рэпертуару "Бяжы" і конкурсную "Гісторыю майго жыцця". Калі першую кампазіцыю музыкаў слухалі ўважліва, то другую падхапілі. Пасля выканання артысты пагутарылі з кіяўлянамі, якія выказалі ўхвалу і падтрымку.

У Кіеве ў гэтыя дні шмат прыхільнікаў конкурсу "Еўрабачанне" і групы Naviband з Беларусі. Гэтым вечарам падтрымаць музыкаў прыйшоў Саша Мінёнак - прадстаўнік краіны на дзіцячым конкурсе "Еўрабачанне-2016".

Еўравёска размясцілася на цэнтральнай вуліцы Кіева Крэшчаціку.

Паводле БелТА.

135 гадоў з дня нараджэння Уладзіслава Галубка

Уладзіслаў ГАЛУБОК, сапр.: Уладзіслаў Іосіфавіч Голуб (15 траўня 1882, станцыя Лясная, Наваградскі павет, Менская губерня, цяпер Баранавіцкі раён - 28 верасня 1937, Менск, НКУС) - беларускі драматург, празаік, рэжысёр, акцёр, мастак. Народны артыст Беларусі (1928). Член Саюза пісьменнікаў СССР (1934). Дзед Уладзіслава Тамаш Голуб быў удзельнікам паўстання пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага. Вольнымі поглядамі вызначаўся і бацька Іосіф - памочнік паравознага машыніста, а потым слесар у дэпо, - які (магчыма з-за свайго рэзвязційнай дзеянасці) быў забіты невядомымі злачынцам.

Пачатковую адукацыю ўладзіслаў атрымаў у царкоўна-парафіяльной школе ў Менску. Пазней, нягледзячы на матэрыяльныя нястачы ў шматлікай сям'і, бацькі ўладзіславі яго ў Менскіе гарадскіе вучылішча. Скончыў яго Уладзіславу не давялося: перашкодзіла тра-

гічная смерць бацькі. На руках у маці, Галіні Уладзіславаўны, засталося шасцёра дзяцей. Уладзіслаў як старэйшы сын быў вымушаны зарабляць на хлеб.

Тэатр прысутнічаў у жыцці Галубка з самага ранняга ўзросту: ужо з дзесяці гадоў Уладзіслаў не прапускаў, бадай, ніводнага спектакля, што паказвалі ў Менску вандруўныя трупы. Нават часова працаваў у адным такім тэатры бутафорам і выконваў эпізадычныя ролі хлапчукоў у спектаклях. А ў 1896 годзе Уладзіслаў Галубок упершыню трапіў у са-прафіўны тэатр.

Юнацтва Уладзіслава Галубка было насычана вельмі разнастайнай дзеянасцю і шматлікімі захапленнямі: ён граў у аркестры добрахвотнага пажарнага таварыства на барытона і трамбоне, вучыўся ў прафіляцца з гармонікам, браў урокі жывапісу ў вядомых менскіх мастакоў. Мастацкая дзеянасць

стала захапленнем на ўсё жыццё і адыграла асаблівую ролю ў час вандравання ўласнага тэатра: Уладзіслаў Іосіфавіч выступаў не толькі як рэжысёр і акцёр-выканавец, але і як адзіны ў трупе мастак-дэкаратор.

У 1906 годзе на старажытных "Нашай Ніవы" з'явіліся яго першыя вершы і апавяданні, у т.л. і "Апошнія спатканні".

Вікіпедыя.

15-гадовага ўзросту ён жыў у Арэшкавічах. У 1922 г. юнака прынялі салістам-цымбалістам у БДТ-1 (зраз тэатр імя Я. Купалы ў Менску). Іосіф прадоўжыў адукацыю ў менскай школе № 11 (цяпер № 42). У 1927 годзе паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Вучобу ў БДУ спалучаў з вучобай у Менскім музычным тэхнікуме.

У 1930 г. кіраўнік, у 1938-1941 гг. саліст, канцэртмайстар і педагог створанага Дзяржаўнага ансамбля народных інструменту БССР.

У 1931 годзе скончыў юрыдычны факультэт БДУ. У 1935 г. быў выключаны з канцэртмайстары за тое, што яго бацькі "кулакі". Бацькі незадоўгага гэтага прэміі БССР. Да

110 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Жыновіча

Іосіф Іосіфавіч ЖЫНОВІЧ (Жыдовіч) (14 траўня 1907, в. Арэшкавічы, Ігуменскі павет, Менская губерня, Расійская імперыя, цяпер у Пухавіцкім раёне Менскай вобласці, Беларусь, сям'я земляроба - 13 студзеня 1974, Менск) - музыкант-цимбаліст, дырыжор, кампазітар і педагог, народны артыст БССР (1955) і СССР (1968), прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР. Да

стала захапленнем на ўсё жыццё і адыграла асаблівую ролю ў час вандравання ўласнага тэатра: Уладзіслаў Іосіфавіч выступаў не толькі як рэжысёр і акцёр-выканавец, але і як адзіны ў трупе мастак-дэкаратор.

У 1906 годзе на старажытных "Нашай Ніві" з'явіліся яго першыя вершы і апавяданні, у т.л. і "Апошнія спатканні".

Вікіпедыя.

У 1922 г. юнака прынялі салістам-цымбалістам у БДТ-1 (зраз тэатр імя Я. Купалы ў Менску). Іосіф прадоўжыў адукацыю ў менскай школе № 11 (цяпер № 42). У 1927 годзе паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Вучобу ў БДУ спалучаў з вучобай у Менскім музычном тэхнікуме.

У 1930 г. кіраўнік, у 1938-1941 гг. саліст, канцэртмайстар і педагог створанага Дзяржаўнага ансамбля народных інструменту БССР.

У 1931 годзе скончыў юрыдычны факультэт БДУ. У 1935 г. быў выключаны з канцэртмайстары за тое, што яго бацькі "кулакі". Бацькі незадоўгага гэтага прэміі БССР. Да

Вікіпедыя.

(Працяг у наст. нумары.)

А.К: Працягваючи Ва-
шу думку, раскажыце, калі лас-
ка, падрабязней як у Гарадзе-
нскім педінстытуце прайшло
азнамленне студэнтаў з да-
кладам М. Хрушчова? І якія
адкрыліся новыя магчымасці
і жаданні ў студэнтаў пасля
этай лекцыі ў Гародні? І ці
памятаеце Вы рэпрэсіі ў Га-
радзенскім педінстытуце су-
праць беларускіх студэнтаў і
выкладчыкаў тae парты?

І.Б: У адзін з цэплых
дзён кіраўніцтва факультэта і
інтытута сабрала студэнтаў і
выкладчыкаў у самай вялікай
аўдыторыі, і было заяўлена:

- Зараз вам зачытаючы
даклад М.С. Хрушчова XX-
аму з'езду партыі. Нікіх запі-
саў весці нельга.

Такая таемнічасць на-
сцярожыла і настроіла на ўва-
гу. Прызнаюся, што гэтага заба-
роны я не выканалі і занатаваў,
трымаючы на каленях, некато-
рыя імёны і факты. Хто чытаў
даклад, ужо не помніца, а слу-
халі ўважліва, стараліся запом-
ніць. Уражанне ад пачутага бы-
ло раўназначна выбуху бомбы,

пераварочала веру ў святасць і
адзінства правадыроў, паво-
дзіны якіх нагадвалі грызню
павукоў у слоіку. Гэта была мо-
щная прышчепка ад усякага куль-
туру на ўсё жыццё. З гэтага ча-
су, нібы праз прарваную пла-
ціну, пайшла літаратура кры-
тычнага зместу, якую мы спра-
бавалі адшукать у абласной
бібліятэцы. Штосьці знаходзілі
у "Новом мире", у "Літерату-
рнай Москве", чыталі "Не хле-
бом единым" У. Дудзінцева,

"Районные будни" В. Авечкі-
на, потым з'явілася аповесць
"Один день Ивана Денисовича"
А. Салжаніціна, адшуквалі
апавяданні, артыкулы і вершы,
дзе крытыкавалася савецкая
сістэма. Гэтыя і іншыя творы
фармавалі ў нас дэмакратыч-
ная антыкамуністычнага пог-
ляды, і мы ўжо крытычна адно-
сліся да раздування прапаганды
культы асобы М. Хрушчова:

А ўлада пільна сачыла за
тым, каб не дапусціць умаца-
вання крытычных поглядаў.
Тому і адбылася расправа з на-
шым аднакурснікам Жыгярэ-
вічам І., якога "органы" абві-
навацілі ў польскім нацыяна-
лізме за намер выехаць у Поль-
шчу. Яго выключылі з інты-
тута ў 1957 г., і ён летам пакінуў
Беларусь. Мы быў ў гэты час
на цаліне ў Казахстане. Другая
расправа ў тым жа годзе адбы-
лася з выкладчыкам беларус-
кай літаратуры Браніславам

Ржэўскім, таксама абвінавач-
ным у нацыяналізме - ужо бе-
ларускім. Звольнены з работы
і асуджаны судом, ён правёў
больш за пяць гадоў у мардоў-
скіх лагерах. Цяжка змагацца з
пасенямі ідэямі, якія падма-
цюваючы факты, а яшчэ і
анекдотамі аб савецкай рэча-
насці. І нельга сказаць, што мы
былі антысаветчыкамі. Наадвар-
от, заставаліся савецкім лю-
дзьмі, якія верылі ў асноўныя
пастулаты камунізму, толькі
лічылі, што трэба іх трохі пад-
правіць, рэфармаваць: калга-
сы, выбарчую сістэму, усеагу-
льныя вышук, пазбавіць куль-
ту правадыра і інш. Так скла-
лася і існавала пакаленне лю-
дзей з двайным дном: на рабо-
це, афіцына - адны; у хаце, з
сабрамі - іншыя. І так цягну-
лася дзесяцігоддзе.

А.К.: Іван Фёдаравіч,
дзяячуючы "Адліз" і Перабу-
дове, у Вас таксама адбыва-

Валанцёр Беларушчыны

Івану Будніку - 80!

стварэнне і работа Таварыства
беларускай мовы.

Мне хочацца найбольш
выдзеліць уплыў "Паходні" і
валанцёрскую работу ТБМ.
Ва ўмовах дэмакратызацыі ў
краіне ў другой палове 80-х
гадоў у многіх гарадах Белару-
сусі пачалі ўзнікаць розныя
грамадскія арганізацыі і рухі,
адкрываючыя клубы дэмакра-
тычнага кірунку. У Гародні та-
кім клубам была "Паходня",
створаная актыўнай дэмакра-
тычнай інтэлігенцыяй. На пер-
шых паседжаннях клуба я не
быў з-за наведання аб ім, а на
наступных - амаль на кожным:
было цікава, нязыкла, свабода;
паседжанні вяліся на белару-
скай мове. Кіраваў клубам
доктар гістарычных навук ма-
лады, энергічны, даступны ў
адносінах Міхась Ткачоў, ня-
зменным памочнікам быў Мі-
кола Таранда. Паседжанні пра-
ходзілі па чацвяртаках пасля
работы то ў Доме культуры на
Дзяржынскага, то ў Доме на-
вукі і тэхнікі. Заўсёды было
шматлюдна, зібралася ад 50 да
сотні чалавек, заўважаліся ўжо
пастаянныя наведвальнікі,
складваліся таварыскія адно-
сіны. Для паведамлення і абе-
меркавання прапаноўваліся
заўсёды цікавыя і актуальныя
тэмы з беларускай гісторыі,
культуры, тагачаснага палітыч-
нага жыцця ў краіне і горадзе.
Гісторыя Беларусі, поўная мі-
фаў і фальсіфікацій, была ў
цэнтры ўвагі "Паходні". Таму
пропаноўвалася чытаць даслед-
аванні Міколы Ермаловіча,
ягоную кнігу "Па слядах ад-
наго міфа" і наступныя, да-
тычныя гісторыя Вялікага Кін-
ства Літоўскага, а на паседжан-
нях яны і амбяркоўваліся. Гэ-
тыя кнігі былі глытом чыстай
воды ў мутнай атраве савецкай
гісторыі Беларусі, якую сцвяр-
джала, што Беларускай дзяржавы не існавала да 1917 г. і
яна ўзімка толькі пасля баль-
шавіцкага кастрычніцкага пе-
равароту, што на трэтыорыі
Беларусі адбываліся такія ж
падзеі, што і ў Расіі, толькі ў
горшым выглядзе. А тут мы
даведваліся, што маем звыш-
тысічагадовую багатую цікави-
ную гісторыю самастойнай
дзяржавы, што не Масковія
несла культуру ў Беларусь, а,
наадварот, Беларусь далучала
Масковію да перадавай куль-
туры Еўропы. На паседжаннях
"Паходні" з паведамленнямі
выступалі М. Ткачоў, А. Пят-
кевіч, і многае давяляся пачуць
упершыню. Да прыкладу, ад
прафесара А. Майсянка мы
пачуць грунтоўны апавед пра
выдатнага беларуса, гонар на-
цыі, Барыса Кіта, які сваімі
адкрыціямі дапамог амерыкан-
цам пракласці дарогу да Луны.
Даведаліся пра выдатных дзе-
ячоў беларускай культуры зам-
ежоў Наталлю Арсеневу,
Масея Сяднёву, аб ствараль-
ніках Беларускай Народнай
Рэспублікі. Пад час выбараў у
саветы розных узроўній аба-
міркоўвалі кандыдатаў у дэ-
путаты: іх праграмы, асабістыя
якасці, магчымасці падтры-
маны дэмакратычных канды-
датаў. У гэтыя гады быў вялікі

попыт на літаратуру дэмакра-
тычнай накіраванасці (брашу-
ры ад Беларускага Народнага Фронту, улёткі), і яе часам можна было знайсці падчас пасе-
джанняў клуба. Прыемна ўра-
жала, што паседжанні часта
пачыналіся са спеўкі прысут-
німі верша "Пагоні" М. Баг-
дановіча або "Магутны Божа" Н.
Арсеневай. Актыўнасць
клуба "Паходня" падтрымвалі
сябры БНФ, якія наведвалі
клуб. Сама арганізацыя была
створана ў Вільні ў сярэдзіне
1988 г і хутка ажывіла грамад-
скае і палітычнае жыццё ў кра-
іне ў Гародні - па прыватнасці.
Фронтавскія мітынги выкліка-
лі цікавасць у жыхароў і заўсёды
зібрали шмат удзельнікаў. Не
прапускаў іх і я і ў канцы ра-
бочага дня спяшаўся то на
плошчу, то на стадыён, то на
паседжанне арганізацыі БНФ.
Як і многія сябры Фронту,
зібраў у пачатку 90-х гадоў
подпісы за роспуск намекла-
турнага Вярхоўнага Савета і
правядзенне новых выбараў. Я
падаў лісты з подпісамі звыш
80 чалавек. Вядома, што было
сабрана звыш 440 тыс. подпі-
саў, лісты былі пададзены ў ВС, але
партнаменклатура самаза-
байчага раашэння не прыняла.
Фронт актыўнічаў у выбарчых
кампаніях, вылучаючы сваіх
кандыдатаў у ВС Беларусі і на
З'езд Саветаў у Москву. У пе-
радвыборчых кампаніях удзе-
льнічай і я. Наведваючы пасе-
джанні Фронту або "Паходні",
набіраў улёткі, праспекты, пла-
каты і іншыя матэрыялы ў пад-
трымку дэмакратычных канды-
датаў і пасля ў адзінстве адку-
шыў пасады старшыні і сак-
ратары. Пры здачы пратаколаў
галасавання старшыня аку-
говай камісіі папярэдне прагля-
дваў пратакол вынікаў галасав-
ання участковай камісії пад
відам таго, ці сходзяцца ўсе лі-
чбы. Калі штосьці не спадаба-
лася, то адпраўляў у калідор,
каб старшыня паставіў патрэб-
ныя лічбы. Асабліва масава гэ-
та работалі пры здачы пратаколаў
у час рэферэндуму 1995 года,
калі ва ўсім фіне рай-
выканкама сядзелі такія "пе-
рапісчыкі" - старшыні участковых
камісій. Для сваёй работы яны
мелі чыстыя пратаколы сваіх
камісій з подпісамі членуў сваіх
участковай камісій, а калі не хапа-
ла якога-небудзь подпісу, то
распісваліся за іх самі. Перад
канчатковым заплаўненнем ак-
руговага пратакола старшыня
районнай (акруговай) камісіі
ішоў да старшыні райвыкан-
кама і там узгадняў патрэбныя
лічбы. А ЦВК і сп. Ярмошына,
суміраваўшы такія "паказчыкі"
районных камісій, агалашвалі
вынікі "элегантных перамог" (з
1996 г., А.К.). У 2001 годзе -
ізноў прэзідэнцкія выбараў.
Маю кандыдатуру ў склад
районнай выбарчай камісіі, вы-
лучаную Таварыствам, райвы-
канкам не ўключыў. Але я ізноў
удзельнічай у выбараў ужо ад
дэмакратычных арганізацій ў
якасці кіраўніка і арганізатора
сістэмы назірання за выбарамі,
арганізатора сустреч кандыдатаў
з выбаршчыкамі ў Гарадзенскім раёне. Мы працавалі
сумесна з У. Кісялевічам і Т.

Гавіным, якія курыравалі адпа-
ведна паднёшную і падночную
часткі раёна. На двух выбар-
чых участках - Каробыцкім і
Азёрскім - мы арганізавалі,
нягледзячы на перашкоды ўча-
стковых камісій, прапанаванае
нам сцэльнае назіранне па
працягу ўсяго часу галасаван-
ня ад датэрміновага да апош-
нія дня. Паспяхова прайшло
яно ў Каробыцах, а ў Азёрах
назіральнік пасля некалькіх
дзён работы адмовіўся прадо-
жыць далейшую працу.

Пры фарміраванні
участковых камісій раённая
арганізацыя ТБМ вылучыла 7
чалавек у члены камісій, але
райвыканкам іх не ўключыў,
паставіўшы патрэбных людзей.
Акрамя гэтага раённая арганізацыя
Таварыства накіравала
назіральнікам 17 сябров арганізацыі,
у тым ліку і Таварыства беларускай мовы
імя Ф. Скарыны. У Гарадзен-
скім раёне арганізацыя была
створана ў каstryчніку 1989
г., і дэмакратычна настроеная
частка ў кіраўніцтве настаяла
на вылучэнні кандыдата ад ра-
ённай арганізацыі. Мы настой-
валі на кандыдатуры прад-
стаўніка БНФ Уладзіміра Кіся-
левіча, агранома з Раціч, але
большасць рэйнай рады пад-
трымала загадчыцу адзінства
культуры райвыканкама Людмілу
Кадзевіч, прыхыльницу белару-
счыны. У 1995 г. раённая арганізацыя пад-
трымала кандыдатаў на месцы
жыхарства. Але абодва канды-
даты пададзены на пасады
старшыні, якія часта былі кі-
раўнікі школ. Такая актыўная
позіцыя Таварыства мясцовым
уладам была не да спадобы, і
яны выкарысталі кампанію пе-
рарэгістрацыі грамадскіх арганізацій
для зняція раённай арганізацыі ТБМ з реєстрацыі
пад відам адсутнасці юрыдыч-
нага адреса, г. зн. фактычна яе
закрылі. А са мной не працяг-
нули рабочы контракт з новага,
2002-га наўчальнага года.
Будучы на пенсіі яшчэ раз пад-
дзельнічай у выбарчай камі-
пані і пабачыў, як розныя вы-
барчыя камісіі і дзяржарганы
вычыщаюць наўгодных прэ-
тэндэнтаў на дэпутацкія месцы.
У 2005 г. у час выбарчай камі-
пані па вылучченні кандыдатаў
у дэпутаты Нацыянальная
Сходу паспрабаваў вылучыцца
у Гарадзенскім раёне Тадэвуш
Гавін, і я ўключыўся ў збор
подпісаў за яго. У вёсках Бара-
нава, Красаўка, Лікоўка, Ніжні
Пагараны, дзе людзі ведалі мя-
не або маіх бацькоў і адносліся
з даверам, назіралаў калі ста-
піліся. Парадак складання і
афармлення спісаў я добра
ведаў; іх праўяраў, працуючы
у акуружных камісіях. Аб пра-
верцы подпісаў акуружнай камі-
сіяй мне пазней расказвалі
некаторыя аднёсіліся падпісанты.
Звычайна прыходзіла гру-
па праўяральшчыкаў у складзе
члена акуружнай камісіі, стар-
шыні сельсавета і начальніка
вытворчага ўчастка (з калгаса)
або міліцыянеры і прапаноўвалі
напісаць адмову ад подпіса па
розных прычынах. Залежы ад
уладаў члавек бацькоў, што з па-
трабаваннем трэба пагадзіцца,
каб не мець непрыемнасця.
Так сярод лістоў маіх і іншых
зборшчыкаў камісія атрымала
неабходныя працэктнікі несапра-
дных подпісаў і не зарэгіст-
равала Т. Гавіна кандыдатам, а
ім стала вылучаная ўладамі
Лілея Кашанкова, "абраная" ў
дэпутаты.

(Працяг у наст. нумары.)

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумары.)

Калаўрот (самопроял-
ка) - 1) ручная прылада для
прадзення нітак; 2) народная
гульня.

Калёсы (тэлега) - кон-
ная чатырохколавая павозка.

Калода (колода) - 1)
адрэзаны кавалак бярвяна; 2)
вулей свойскіх чполу калодзе,
якую ставілі ў садзе або ў лесе.

Калодзеж, калодзезь,
студня (колодец) - вузкая
глыбокая яма, умацаваная з
бакоў зруbam або бетоннымі
трубамі, для здабывання вады
з ваданосных пластоў зямлі.

Калоднік (колодник)-
арыштант, закаваны ў калодкі.

**Кальска, зыбка, лю-
лька** (колоўбель) - невялікі дзі-
цячы ложак для немаўля, можа
мець розную форму (ад палат-
на нацягнутага на абруч да кар-
зіны і драўлянага маленька-
ложка на ножках з дужкамі).

Калонія (колонія) -
вёска, у якой жывуць перася-
ленцы з іншай вобласці або
краіны.

**Калінкі, салодкая га-
рэлка** (калинки) - абрац пер-
шай шлёнбнай ночы на вяселлі.

Каліноўнік (кулага) -
кулага з расцертымі ягадамі
каліны, "путра" з ягадамі калі-
ны на Тураўшчыне. (Молчано-
ва Л.А. Материалная культу-
ра белорусов. Мн., 1968. С.
194.)

**Калдуны, пызы, ладо-
нікі** (клёцкі) - клёцкі, начынен-
ныя мясным або іншым фар-
шам.

Калдуны (клок) -
зблытаўня скудлачаныя вала-
сы.

**Кадоўб, кадаўб, ку-
зуб, кадаміна, ліпаўка (ка-
долбль)** - ёмкасць, выдзяўбана
са ствалом дрэва, для захоўван-
ня зборжка.

Калышка - паясное
адзенне дзяўчычат.

Каляды (рождество
Христово) - свята нараджэння
Ісуса Хрыста.

Калядаванне (коля-
дованне) - звычай хадзіць па
хатах і вінішаваць гаспадароў са
святам Каляды.

Калядніца (колядни-
ца) - калядная пара (ад Калядаў
да Вадохрышча).

Камасація (камоса-
ція) - ліквідація цераспалосі-
цы звязданнем сялянскіх зя-
мель у адзін участак з наступ-
ным выхадам на хутары; са-
стаўная частка аграрнай рэ-
формы ў Заходній Беларусі,
якую праводзілася польскімі
ўладамі паводле закону 1923 г.

Камізэлька (жилетка)-
мужчынскае безрукавка.

Камінок (камелек)-
вольнае месца на краі прыпеч-
ка, якое можна было выкары-
стаць каб нешта хуткаспячы
або зварыць увечары можна
было тут асвяціць хату лучы-
ней. Дым ад камінка ішоў у ма-
ленькі комін, які злучаўся з вя-
лікім (у вёсках Бучачінскага се-
льсавета Капыльскага раёна).

Камора (клеть) - 1)
клець; 2) (таможня) мытня ў
ВКЛ; 3) кантора ў лясніцтве ў
XIX ст.; 4) абрац першай шло-
най ночы.

Каморнік - землямер.
Камунікацыі (ад лац.
communicacion - сувязь) -
шляхі зносін.

Камы, клёцкі (клёц-

Этнографічны тлумачальны слоўнік

ки, картофельное пюре) - муч-
ная страва з цеста круглай фор-
мы ў выглядзе яек.

Камяга - 1) выдзёўба-
нае карыта з доўгай калоды
дрэва для вадапоў свойскай
жывёлы; 2) выдзяўбаны вузкі
човен у выглядзе карыты.

Канавал (коновал) -
народны лекар жывёлы без
спецыяльнай адукцыі.

Канапа (диван, отто-
манка) - шырокая лаўка з пад-
лакотнікамі і спінай.

Канілер (канцлер) -
начальнік канцылярыі вяліка-
га князя ў ВКЛ.

Канун (канон) - абра-
давая страва, якую пачыналі па-
мінкі. Гэта разбаўленая мёдам
вада (сыта), у якую крышылі
прэсны корж, булку ці аба-
ранкі.

Канькі (конёк) - раз-
ная верхняя канцы закрылін,
якія маюць выгляд карагных
рагоў альбо птушыных галоў і
т. д.

Канявая (коневая) -
тонкае бярвяно, якое кладуць
на слупы, якія стаяць на падоў-
жнай бэльцы (ляжыць на зру-
бе, на гарышчы) і служыць для
замацавання крокваў.

Кана (покрываю) -
льняная посцілка з перабра-
ным узорам (в Сямёна Шы-
лавіцкага с/с Ваўкавыскага
раёна).

Кана (копа) - 1) мера
ліку, роўная 60 адзінак; 2)
невялікая сцірка сена.

Кананица, капачка,
капыл (мотыка) - прылада
для ручной апрацоўкі
зямлі.

Канец - 1) насып вакол
межавага слупа (межевой
знак); 2) даўні способ захавання
на зіму бульбы і агародніны ў
яме на піску (бурт).

Капітула (капітул) -
зямельнае ўладанне каталіц-
кага епіскапства.

Капліца (часовня) -
невялікая цэрквайка без алтара.

Каплук - страва у па-
ляшчукоў. Ачыщаную бульбу
вараць з цыбулій, перцам, со-
ляць, затым працэджаваць, а
ў гэту працэджаную гарачую
масу кідаць скарыначкі хлеба
і ядуць.

Капота - мяшчанскае
верхняе вопратка, пашытая з
простага сукна, з адкладным
каўняром, з укарочаным нізам.

Каптан (кафтан) -
двойхортная верхняя адзежы-
на з доўгімі поламі і падоў-
жанымі рукавамі.

Каптур, чапец (ка-
пор, чепец) - галаўны ўбор дзі-
цяці або замужнай жанчыны,
якую завязваеца па падбарод-
кам і пакідае адкрытым толькі
твар.

Каптур - 1) сплеченая
з дубцоў і амбазаная глінай
труба для аводу дыму; 2) ве-
рхняя частка печы ў выглядзе
двох сценак, якія ўзвышаюцца
над ляжанкай; 3) невялікі дах,
навес конусападобнай формы,
якую звісае над чым-небудзь.

Капуста - звараная
вадкая страва з кіслай капусты
(елі з бульбай і хлебам).

Капуза (кучма) - высо-
кая мужчынскае аўчыннай

шапка цыліндрычнай або кані-
чнай формы.

Капшук (кисет) - мя-
шочак для тытуну, махоркі,
якія сцягаюцца шнурком.

Капшына (капшина) -
падатак, які спагаўняўся за га-
таванне піва, мёду і гандаль
гарэлкай.

Капыл (колодка) - ка-
валак дрэва ў форме ступні, па-
якім робяць абутак.

Капытка - страва з
дранай бульбы.

Капилюш (шляпа) -
летні галаўны ўбор з палямі (з
лямцу або сплечені з саломы).

Каралі (бусы, ожере-
лье) - упрыгожванне з каштоў-
ных камянін, якое надзяваеца
на шыю.

Караёйник (коробей-
ник) - дробны гандляр, які на-
сіў свой тавар па вёсках і пра-
даваў.

Каравай (каравай) - 1)
вясельны абрадавы пірог; 2)
абрад выпечкі каравю для вя-
селя.

Караход, танок (хоро-
вод) - ход па кругу з песні і
танцамі.

Карнавал (карновал) -
маскарад з танцамі і гульнямі.

Карніз (карніз) - га-
рызантальны выступ, які за-
вяршае сціну, дзвёры.

Каробачка (коробей-
ники) - бытавы танец сельскай
маладзі на вечарынцы.

Каробка (коробка) - 1)
кош для зімнай лоўлі юношоў;
2) сявенка.

Картуз (картуз) - муж-
чынскі летні галаўны ўбор з
аколышкам і цвёрдым казыр-
ком.

Карункі (кружево)-
ажурныя вырабы з нітак.

Карчма (корчма, ши-
нок) - заездны дом, харчэйня;
хата, дзе падарожнік мог пасці
і пераначаваць.

Карчмар (корчмар) -
гаспадар карчмы.

Карчта, вушкавенка -
керамічны посуд вялікіх па-
мераў (часам да 16 л.).

Кары (дроні) - сані-
лесавозы.

Карец, кварт (круж-
ка) - коўшык з ручкай.

Каса (касса) - месца,
дзе захоўваюцца гроши.

Каса (коса) - 1) прыла-
да для касьбы травы; 2) сплеще-
неная валасы на галаве жан-
чыны.

Касавіца (сенокос) -
касьба сенажацей.

Касаё, кассё, акоссе,
касильна (косовище) - ручка
касьбы.

Каснік (ленточка) - не-
вялікі кавалак каліяровай сту-
жкі або тканіны.

Катанка (куртка) -
куртка з валенага сукна. У Аш-
мянскім павеце катанку наслі-
толкі кабеты.

Катуля, котка (чур-
ка) - кароткая драўляная чурка
з выемкай па сярэдзіне, у якую
клалі ручку пачынных вілак.

Катух, яслі (закут, яс-
ли) - агароджаны закутак у
хляве, куды кладуць сеня і тра-
сянкі.

Катрынка (шарманка) -
механічны музычны інстру-
мент.

мент, які мае выгляд скрынкі з
ручкай.

Каўбаса, кілбаса (кол-
баса) - мясны выраб круглай
прадаўгаватай формы, раней
эта была свіная кішка, на-
хінутая парэзаным і прыпра-
леным мясам.

Каўйня - тое, што і мала-
таўня (в. Волкаўшчына Нова-
пагосцкага с/с Міёрскага ра-
ёна).

Кафля (кафля) - кера-
мічны выраб для абліоўкі сцен
і печаў у выглядзе пліткі.

Кацуба (кочерга) - дра-
ўляная качарга для даставання
вуглёў з печы (в. Лукава Мала-
рыцкага раёна).

Качадык (шило) - гну-
тае шыло.

Качалка - 1) палка для
раскачвання цеста або разгла-
дзяння бялізны качаннем; 2)
кроэла з выгнутымі палазамі,
на якіх яно качаецца

Алег Трусаў:

**"Беларусізацыя не скончылася,
яна нават пачала ўзмацняца"**

Чарговым героям перадачы "Інтэрвю тыхні" на Радыё Свабода быў старшыня ТБМ Алег Трусаў. Ён адказаў на пытанне, ці скончылася ў краіне "мяккая беларусізацыя", распавёў пра беларускую нацыянальна-патрыятычную групоўку ва ўладзе і адвінаваццю Радыё Свабода ды іншыя незалежныя СМІ ў спрыянні рэжыму. З ім гутарыў Віталь Цыганкоў.

- Пасля 25 сакавіка аналітыкі загаварылі пра тое, што адносная "лібералізацыя" ў краіне скончылася. Гадной з ахвярой гэтага працэсу можа стаць і "мяккая беларусізацыя". Ці вы згодныя з такой ацэнкай?

- Я так не лічу. Беларусізацыя працягваецца. Больш за тое, апошнім днём яна нават пачала ўзмацняцца. Мала таго, што мы дабіліся, што на Еўрабачанне ад Беларусі паедзе беларускамоўны гурт. Але днём было абвешчана, што і тэлетрансляцыя будзе весціся па беларуску.

Павялічылася колькасць гадзін на беларускую мову ў розных класах, цяпер яе ўраўнавалі з расейскай. Рэзка павялічылася ў рацэнтрах колькасць беларускамоўных шыльдаў. Прывяду ў прыклад Нясвіж. Яшчэ пару гадоў таму там было дзве ці тры беларускамоўныя шыльды. А разраз я на трох вуліцах налічыў калі пяцідзесяці.

- З іншага боку, можна прыгадаць і "справу патрыётаў", і апошнія затрыманні людзей з бел-чырвона-белымі сцягамі.

- Хапалі ўсіх - і са сцягам, і без сцягоў. У Берасці хапалі людзей з белымі аркушамі паперы. Выйшаў на недазволеную акцыю, не важна, з чым - ідзі ў кукузку. Пры чым тут сцяг? Гэта не паляванне на сімваліку, гэта праста паляванне на ўсіх грамадзян, хто нечым сябе прайяўляе.

- Але звернемся да "справы патрыётаў". Арыштавалі людзей, якія вызнавалі беларускія патрыятычныя каштоўнасці. Беларускамоўных, удзельнікаў патрыятычных клубаў. Чаму ўлада не арыштавала прадстаўнікоў прарасейскіх суполак, якіх хапаў Беларусі?

- Апошнім часам улада раскалосілася на вялікія групоўкі, якія ваноўць паміж сабой. Адна - умоўна кажучы, нацыянальна-патрыятычная, яна і пачала "мяккую беларусізацыю". Другая групоўка выступае за анексію Беларусі. Яе прадстаўнікоў найбольш у розных спецслужбах. Невыпадкова ў іх і сімволіка расейская ў кабінетах вісіць, на аўтамабілях.

Ідзе змаганне паміж дзвюмі гэтымі групоўкамі. Заўважце, нацыянальная групоўка дабілася арышту аўтара Regnum'a, нават хацелі Баранчыка забраць. У адказ атрымалі арышт патрыётаў. Так што - баш на баш.

- Я б сказаў, вельми

нераўнацэнны "абмен".

- Разумееце, прыхільнікі Pacei ў калідорах улады значна больш. Дарэчы, далёка не ўсе там па-беларуску гаворыць, там вельмі розныя людзі. Тым больш што палітыка ў яны выпуслі - Дацкевіча і ягона сябра. Астатнім затрыманым усномілі мінулае - як калісьці Сталін белагвардзеяць арыштуюць. Яны ўжо гадоў 15 не былі ані ў партыях, ані ў ТБМ. Сказаць, што яны былі палітычна актыўныя, нельга.

- Калі вы кажаце пра розныя групоўкі ва ўладзе, то многія ставяць гэту схему пад сумнёў. У беларускай сістэме ўлады ўсе асноўныя кірункі задае Аляксандар Лукашэнка, а астатнія, незалежна ад сваіх поглядаў, вымушаны пад гэтым пададжавацца.

- Тыя, хто так гаворыць, не разумеюць, што такое палітыка ў аўтарытарнай краіне. Адзін чалавек не можа ўсё вырашыць. Хто цяпер падтрымлівае Лукашэнку? Чынавенства, іхня сем'і - іх прыкладна 300-500 тысяч чалавек. Пакуль яны ва ўладзе - гэта ўлада і стаіць. І яны маюць картбланш на любыя пытанні ў међах сваёй кампетэнцыі.

Я добра ведаю раённыя ўлады. У адным раёне ідзе беларусізацыя, а ў іншым усё беларускае знішчаецца. Но ў адным раёне кіраўнік - прыхільнік незалежнасці, а ў другім - прыхільнік інтэграцыі з Расіяй. Лукашэнка прызначыў чалавека і забыўся на яго. Пра яго ўзгадаюць, толькі калі ён нешта ўкрадзе альбо адкат не дасць.

Лукашэнка вырашае толькі самыя галоўныя замежнапалітычныя моманты, эканамічныя. Астатнія вырашае наменклатура.

- Чаму ўлада не вытрымала гэтага курсу на "лібералізацыю" і пайшла на разгром дэмакратычных слаў?

- Я не лічу гэтую разгрому. У парыўнанні з 2010 годам іншака разгрому не было. Гэта праста запалохванне. Чаму? Бо ўлада прайграла "дармаедаў", дэкрэт давялося фактычна скасаваць. Упершыню электарат Лукашэнкі выйшаў на вуліцу з патрабаваннем ягонай адстайкі. І ўлада вырашила запалохані. Таму і хапалі ўсіх, хто трапляўся. Ім трэба была карцінка.

Ніякіх палітычных зняволеных няма, даюць Статкевічу 5 сутак. Яны змагаюцца не з апазицыяй, а з сваім электаратам. Яны запалохвали, стваралі карцінку - і дабіліся сваёй зменнай.

Што для мяне беларуская мова?

Гомельскае ТБМ праводзіла конкурс-эсэ сярод школ на тэму "Што для мяне беларуская мова?", у якім паўдзельнічала больш за 30 вучняў. Пераможцам у намінацыі сярод 9-11 класаў стаў Станіслаў Яменеў, вучань 10 "A" класа сяродняшня школы № 17 г. Гомеля імя Францішка дэ Міранды. Публікуем ягонае эсэ і віницеум з перамогай.

Што для мяне беларуская мова?

Кожнаму чалавеку патрэбна нешта, што б дапамагала яму расказваць пра сябе, пра сваю сям'ю, краіну. Як пуштыні патрэбна шчабятанне, так і мне неабходна мая мова, на якой бы я мог дзяўчыну признацца ў каханні ці матулі сказаць, як я люблю. Для мяне гэтае шчабятанне - беларуская мова!

Так павялося, што кожны этнас, кожны народ мае сваю культуру, традыцыі і, канешне, мову. Мова - гэта багацце, сапраўдны скarb і спадчына, якую можа перадаць бацька - суну, маці - дачца. Толькі мовай чалавек можа перадаць самыя розныя пачуцці.

Для мяне мова - гэта ўсё. Мне вельмі шкада, што толькі маленькая частка беларусаў хоча карыстацца беларускай мовай. Я зайдзрошу ўсім людзям, якія ў дасканаласці ведаюць мову і валодаюць ей. Я зайдзрошу ўсім народам на Зямлі, якія карыстаюцца сваёй, роднай мовай. Гэта не пустыя слова, а хуткі бег ручкі па паперцы ад ўсёй шчырай душы беларуса, які галосіць па загубленай мове. Нам родная зямля дае ўсё, што патрэбна, а галоўнае - мову, якую мы адштурхнулі. Мы б'ём туго руку, якая нас корміць і якая нас гадуе. Ва ўсім вінаваты людзі. Мову трэба ратаўваць!

У краіне існуе толькі ТБМ, якое займаецца пытаннем ратавання мовы. Але я лічу, што кожны чалавек, які мае права называцца беларусам, павінен займацца гэтым пытаннем. Павінен існаваць дзяржаўная камітэты, якія б займаліся пытаннем захавання мовы.

На жаль, спеў салаўя, пах чабору, мелодыя мовы не передаўся нам з малаком матулі. І я па гэтым вельмі сумую. Я лічу, што кожны носьбіт беларускай мовы - барацьбіт за яе жыццё, сапраўдны салдат.

У мaim сэрцы толькі нядыўна загарэлася полымя Мовы. Я быў быццам звар'яцелы, не адчуваў гэтага, але заўсёды заставаўся патрыётам Радзімы. І з кожнай хвілінай і гадзінай пачуццё любові да мовы і Радзімы расце.

Надзея на тое, што мова мая выстаіць і будзе жыць, будзе існаваць у мaim сэрцы і думках назаўжды. Маё апошнія слова ў жыцці будзе на беларускай мове!

Жыве Беларусь!

Жыве беларуская мова!

Беларуская мова - народа багацце,
Раніцай спеў салаўя,

Бо наша мова - сапраўдная маці,

Родная маці - зямля.

Бо наша мова - спадчына продкаў,

Слаўнае рэча імёнаў,

Яна засталася і застанеца годнай,

Колькі б ні чула пракленаў.

Ведаю, чую: жыць - быць Беларусі

З мовай сваёй і багаццем,

Бо наша мова - сапраўдная маці,

Мовай, зямлі ганаруся!

ТБМ, г. Гомель.

Да 500-годдзя беларускага книгадрукавання

Паэтычна Скарэнія Лідчыны

У лідскай СШ № 11 выдадзены зборнік вершаў "Паэтычна Скарэнія Лідчыны". Складальнік К. Бальцюкевіч, рэдактары С.Л. Бяляўская і Т.І. Зенюкевіч, адказная за выпуск Г.А. Хвойніцкая. Назва гаворыць сама за сябе. У зборнік уключаны вершы лідскіх паэтаў Дануты Бічэль, Ірыны Бараздзінай, Алесі Бурак, Алесія Гамбіцкага, Зоі Гіль, Івана Гушчынскага, Ларысы Канчэўскай, Юрыя Карайвы, Пятра Макарэвіча, Іосіфа Масяна, Міхасія Мельніка, Веранікі Мікулкі, Васіліса Пазнуховай, Яраслава Пазнухова, Ірэны Сліўко, Алесія Стадуба, Станіслава Судніка, Валянціна Таўляя, прысвечаныя Францішку Скарэні, або вершы, у якіх згадваецца імя нашага першадрукара. Вершы ў зборніку пададзены без усякай цэнзуры. Некалькі вершаў са зборніка:

Данута Бічэль

Словам Скарэні

Ад маленства за працу берымся старанна,
каб закрэсліць да нас непавагі прысуд!

У шаснаццатым веку Францішак Скарэні

несміротнай душой узышае наш люд.

Колькі ж можна губляць,

каб людзім называцца?

Вось Скарэні сумеў засланіць сабой сам

годнасць роднага слова без гучных авацый,

што ў прадмове да кніг друкаваных сказаў!

Ці ж з блакады вякоў не зdaleюць унукі

мік братоў яго Кнігу ў вечнасць пусціц!

Патримаемся, узяўшыся моцна за руку

на высокіх пляцоўках і ў вёсках пустых,-

працавітыя, смелыя, моцныя духам!

На віхуры сядайце, за руль, за стырно.

І не страшны ніякія нам завірухі.

Наша роднае слова далёка чутно.

Прыклад чыстай любові, якой не скарылі,

даў Скарэні... Праз пять міналётных вякоў

у праслаўленым Полацку, мовай Скарэні

уваскошаны з праху, спаткаемся зноў...

Францішак Скарэні ў Лідзе

Ліда, чароўная і маладая,

Лёгкай дзяўчынкай усё падрастает.

Трэба ж і хлопца талювага Лідзе.

Можа, у Еўропу, у свет вольны выйдзе.

Гэта ж вандруе Францішак Скарэні.

Бачыць: даліна, тут - Ліда - дзяўчына.

Рантам Скарэні спыняеца ў Лідзе.

Як бы спыняеца Сонца ў Зеніце.

Скарэні з намі

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

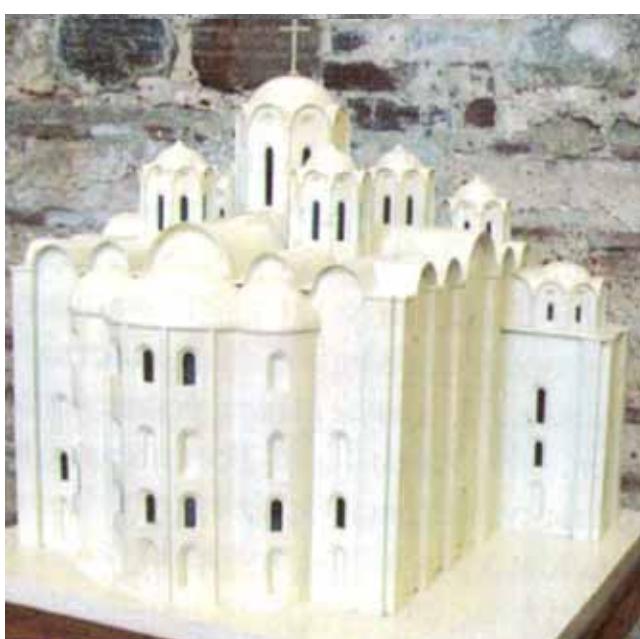
2. Першая беларуская дзяржава - Полацкая зямля

Полацкае княства

ўзнікла яшчэ да стварэння Кіеўскай Русі, было яе канкурантам і амаль увесь час захоўвала сваю самастойнасць. Пачатковы росквіт нашай першай дзяржавы адзначаецца ў другім палове X ст., калі ёй кіраваў князь Рагвалод, які "прышоў з-за мора". Адны даследчыкі лічаць, што радзіма Рагвалода - сярэдня Швецыя, другі называюць Данію і землі палабскіх славян. Саюз з Полацкам, які кантролюваў важную частку воднага шляху "з варагаў у грекі", адначасова шукал кіеўскі князь Яраполк і ноўгарадскі князь Уладзімір у перыяд 975 і 978 гадоў. Летапісец піша, што вышэйзгаданыя князі пасваталіся да дачкі князя Рагвалода - Рагнеды. Яна адмовіла ў зняважлівой форме Уладзіміру (назвала яго сынам рабыні) і выбрала Яраполку. Тады Уладзімір з моцнай варожскай дружынай знінцу на паўночны Полацк, захапіў яго, знішчыў княжацкую сям'ю, а Рагнеду гвалтоўна ўзяў у жонкі. Пазней ён забіў Яраполку і тады 20 гадоў адначасова валодаў Ноўгарадскім, Кіеўскім і Полацкім княствамі.

Але пасля спробы замаху Рагнеды на яго жыццё Уладзімір па нарадзе з кіеўскім баярамі вяртаўся пасля 988 г. Рагнедзе яе ветчыну і адпраўляе з сынам у горад Ізяславу на Полаччине (цяпер Заслаўе ў Менскім раёне). Пазней полацкае веча запрасіла маладога князя Ізяслава на княжанне, і ўлада полацкай дынастыі была адноўленая. Гэта дынастыя атрымала назыву *Рагвалодавіч*. Другі сын Рагнеды стаў кіеўскім князем Яраславам. Мудрым, а яго нашчадкі склали дынастыю *Яраславіч*.

Полацкая і кіеўская князі лічылі сябе незалежнымі і вялі шматгадовас змаганне за кантроль над асноўнымі гандлёвымі шляхамі. Адначасова полацкія князі ваявалі з Ноўгарадам, які быў васалам кіеўскіх князёў. Сын Ізяслава князь Брачыслаў (1003-1044) паспяхова ваяваў з Ноўгарадам за волакі. Як уж згадвалася, у 1021 г. войска Брачыслава захапіла і арабавала Ноўгарад, але па дарозе назад яго здабы-

Полацкі Сафійскі сабор. Рэканструкцыя будынка XI ст.

чу адabraў кіеўскі князь Яраполк. У выніку Полацк і Кіеў заключылі саюз, у адпаведнасці з якім да Полацкай дзяржавы далучыліся гарады *Віцебск* і *Ўсвяты*, а таксама волакі паміж Заходнім Дзвінім і Дняпром.

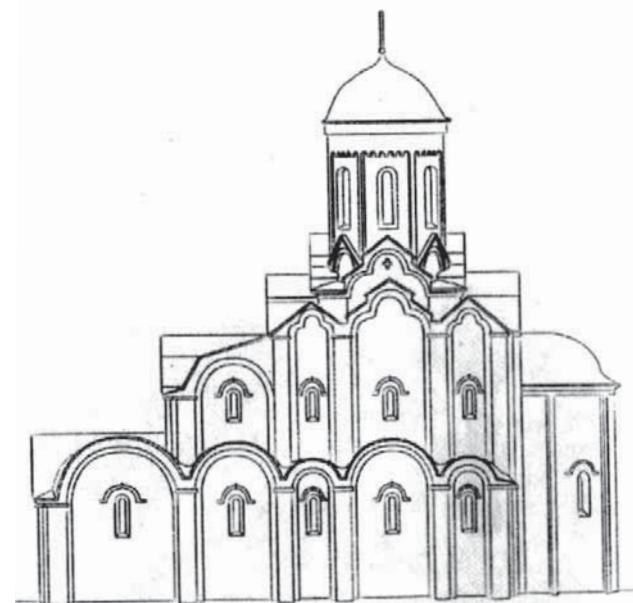
Усяслав Чарадзей.

Найбольшага росквіту Полацкая дзяржава дасягнула пры князі Усяславе (мянушка - Чарадзе; 1044-1101). Каб паказаць сваю значнасць, ён будзе новы дзядзінец Полацка на беразе Дзвіны і на ім стаўшы першы мураваны храм на Беларусі - Сафійскі сабор. Прычым, пасля паспяховага нападу на Ноўгарад ён здымает званы з Ноўгарадскай Сафіі і прывозіць іх у Полацк для свайго храма.

На працягу 1065-1078 гг. ішла вайна паміж Полацкам і Кіевам. Самай жорсткай бітвой у гэтай вайне была бітва на рацэ Нямізе каля Менска ў 1067 г. Бітву гэтую Усяславу прайграў, і пераможцы знішчылі Менск. Пасля адъехаду Усяслава з рэшткамі свайго дружыны да Дняпра кіяўляне ўступілі з ім у перамовы і падманам захапілі ў палон. Больш за год сядзеў ён у кіеўскай турме ("порубе"), адкуль яго вызваліў народ, які падыходзіў і абраў яго вялікім кіеўскім князем. Аднак неўзабаве Усяславу прайграў і пераможцы знішчылі Менск. Пасля Усяслава з дзядзінцем на беразе Дзвіны заснаваў ў Заслаўі адзін з першых манастироў. Пасля

Рурыкавіч ў сваім з'ездзе ў Любечы падзяліў землі Кіеўскай Русі паміж сабою. Аднак Усяслава туды не запрашалі, і, такім чынам, цалкам прызналі незалежнасць яго дзяржавы. Полацкая зямля межавала з Ноўгарадской зямлём на поўначы, са Смаленскім на ўсходзе, з Тураўскай - на поўдні. На заходзе жылі розныя балцкія народы, якія трапілі ў залежнасць ад полацкіх князёў. Так, на Заходнім Дзвіні на землях, дзе жылі латгалы, былі створаны два васальныя княствы *Герцыкі* і *Кукенойс*. Плаціў дзядзінцу Полацку і фіна-ўгорскі народ ліваў, якія нават служылі ў полацкім войску. У XII ст. палачане на балцкіх землях заснавалі г. Вільню, якай тады называлася Крывічы. Апорным пунктам Полацка на заходзе быў горад *Браслаў*, заснаваны як памежная цвердзь. Насельніцтва дзяржавы называла сябе крывічы-палачане і адрознівалася сябе ад іншых славян. Беларускія гісторыкі вызнача-

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

Рэканструкцыя Спаскай царквы ў Полацку, паводле даследаванняў 2015 г. Аўтар - П. Зыкаў.

віла, быўлі схаваны ў тоўшчы ўсходняга муру. Адметнай рысай полацкай школы з'яўляецца своеасаблівае рашиэнне верхніх частакі культавых пабудоў.

Асноўныя рысы, выпрацаваныя полацкімі дойлідамі, увасабляе адзіны цяпер у Полацку помнік XII ст.

- *Спаса-Праабражэнская царква Ефрасіннеўскага манастыра*. Храм знаходзіцца на высокім беразе ракі Палаты за 2,5 км ад Верхняга замка, дзе была пабудавана Полацкая Сафія.

Гісторыя даснела да нас імя дойліда, які пабудаваў Спаса-Праабражэнскую царкву. Ім быў манах *Iaan*, або *Ivan*, "прыставнік над делателямі церковными" (г. з., кіраўнік арцелі полацкіх рамеснікаў-будаўнікоў). Некаторыя даследчыкі не без падстаў лічаць, што менавіта ён збудаваў некалькі храмаў у *Бельчыцах* - заграднай рэзідэнцыі полацкіх князёў.

Вялікі досвед будаўнікоў і добрая арганізацыя працы дазволілі *Ivanu* пабудаваць Спаса-Праабражэнскі сабор за 30 тыдніяў. Пра гэта гаворыцца ў "Жыці єфрасіні Полацкай", напісаным, хутчэй за ўсё, у XIII ст. Менавіта Ефрасіння Полацкая, якай шмат зрабілі для развіцця пісьменнасці ў Полацку, і была ініцыятарам будаўніцтва гэтай царквы.

Храм мае невялікі памер: 9,8x18,2 м. Яго бакавыя нефы вельмі вузкія, бо ўвесці цяжар асновы барабана прыпадае на шэсць падкупальных слупоў. Сабор мае толькі адну выступную апісаду і дзве бакавыя, не надта вялікія. Інтэр'еры храма захавалі ўнікальныя фрэскі XII ст. На адной з іх ёсць выява св. Ефрасінні, якай трymae ў руках мадэль будучага храма. У 2015 г. археолагі знайшли рэшткі буйлі галерэі вакол гэтага храма, а таксама свінцовую пячатку Ефрасінні Полацкай.

Вядомыя 10 мурава-

кавыя апісады звонку нічым не вылучаюцца і схаваны ў вуглавых частках усходняй сіаны. Сцены будынка былі складзены з абчасаных блокаў мясцовага жаўтаватага вапняку. Паміж іх гарызантальных радоў - па два-три рады пілінфы. Такі тып муроўкі, акрамя Беларусі, не быў вядомы ва ўсходнім Еўропе. Спалучэнне абchasаных блокаў з пракладкамі пілінфы ўласціві для будаўніцтва Візантыйскай і Балканскай. Таму можна пагадзіцца з тымі даследчыкамі, якія лічаць, што гэту царкву будаваў візантыйскі дойлід. У час даследаванняў на Верхнім замку Віцебска археолагі знайшли кавалкі пілінфы і паліваныя пліткі падлогі (дзве стрэлападобныя і адну трохвугольную). Калі ўлічыць, што падлога ў царкве Дабравешчання выкладзена з дробных кавалкаў абchasаных камянёў, то не сумненна, што ў Віцебску існавала яшчэ адна мураваная бажніца.

У астатніх гарадах Полацкай зямлі ўся забудова была драўляная, у тым ліку і цэркви. Некаторыя з іх, напрыклад, у Лагойску і Друцку, мелі падлогу з паліваных керамічных пілітак.

Роля вышэйзгаданай Ефрасінні Полацкай (каля 1120-1173) у нашай гісторыі вельмі вялікая. Яна заснавала ў Полацку жаночы і мужчынскі манастыры, адкрыла школу і бібліятэку, перапісала багаслоўскую кнігу. На яе замову ў 1161 г. полацкі ювелір *Lazar* Богша стварыў своеасаблівы сімвал нашай дзяржавы - крыж

Фрэска Спаса-Праабражэнскай царквы ў Полацку (XI ст.).

Пячатка Ефрасінні Полацкай (знойдзена ў 2015 г.).

ных храмаў, будаваных у Полацку старажытнымі дойлідамі. Знойдзены рэшткі мураванага княскага палаца, пабудаванага ў XII ст. на Верхнім замку непадалёк ад Сафіі. Але, пачынаючы з 80-х гадоў XII ст., у выніку розных зневініх і ўнутраных акальічнасцяў культурнае жыццё ў Полацку пачала занепадаць. Будаўніцтва ў горадзе спынілася. Менавіта на гэты перыяд прыпадае ўздел полацкіх дойлідаў у будаўніцтве Смаленска і Ноўгарада.

Акрамя Полацка, у першай палове - сярэдзіне XII ст. мураванае будаўніцтва вялося і ў іншых гарадах Полацкай зямлі, якія імкнуліся адносіцца ад Полацка. Тады была пабудавана царква *Дабравешчання* ў Віцебску. Будынак мае падоўжаную форму (11x21 м). Усярэдзіне ён падзяліцца шасцю апорнымі слупамі на трох дойлідаў. Дзве ба-

作风асінні Полацкай. Менавіта выява гэтага крыжа адлюстравана на першай паштовай марцы Рэспублікі Беларусь. Ефрасінні Полацкая была відомай асобай і за мяжой, яе ўрачыста прымалі пры двары візантыйскага імператара падчас яе падарожжа ў Ерусалім да "Гасподняй дамавіны", дзе яна і памерла 23 траўня 1173 г. Пазней яе кананізавалі і ўключылі ў лік святых беларускай зямлі праваслаўная царква і каталіцкі касцёл. Мошчы Ефрасінні Полацкай захоўваюцца ў Спаса-Праабражэнскай царкве Ефрасінні Полацкай.

У XII ст. былі напісаны таксама першыя вядомыя нам творы *беларускай хрысціянскай музыки* - "Песняспевы ў гонар Ефрасінні Полацкай", якія ўяўляюць сабою збор харовых і сольных рэлігійных гімніяў.

(Працяг у наст. нумары.)

Памяць у новым фармаце "сТАЎЛенне": лідскімі сцежкамі Валянціна Таўлай

22-23 красавіка па ўсёй Беларусі праходзілі шэраг бясплатных эксперыментальных маршрутаў для ўсіх ахвотных. Праходзілі яны ў рамках "Фесту эксперимента" - традыцыйнай штогадовай рэспубліканскай акцыі, прымеркаванай да Міжнароднага дня помнікаў і гісторычных мясцін. Сёлетні "Фест эксперимента" праходзіў пад дэзвізам "Складзі свой маршрут". Далучыліся да акцыі і склалі свае маршруты эксперыментальных маршрутаў і некаторыя экспериментальныя ліды. У іх ліку - наўкуковы супрацоўнік Лідскага гісторычнага мастацкага музея Але́сь Хітрун, які распрацаўваў маршрут "сТАЎЛенне" - па аўтаках нашага горада, звязаных з лідскімі старонкамі біяграфіі беларускага гульня, публіцыста, грамадскага дзеяча Валянціна Таўлай. На аснове гэтага маршруту Але́сь плануе ў далейшым праводзіць аднайменную гульню-квест. Аб гэтым унікальным для Ліды праекце ён расказаў карэспандэнту.

- Падобныя гульні-квесты, прысвечаныя тому, ці іншаму класіку беларускай літаратуры, даўно практикуюцца літаратурнымі музэямі Менска, - пачынае нашу гутарку Але́сь. - Напрыклад, літаратурны музей ім. Петруса Броўкі праводзіць гульню-квест "ДАБРОўкі". Я і вырашыў: а чаму бы нашаму літаратурнаму аддзелу, доміку Таўлай, не праводзіць аналагічную гульню, прысвечаную Валянціну Таўлаю? Сугучная з прозвішчам Таўлай назва праекту - "сТАЎЛенне" (прыдуманая мною па аналогіі з называй "ДАБРОўкі") - як бы падкрэслівае неабыкавае стаўленне, неабыкавыя адносіны ўдзельнікаў гульні да паэта, яго жыцця і літаратурнай спадчыны.

- *Раскажы крывах аправілах гульни.*

- Гульня разлічана на школьнікаў і наўчэнцаў сярэдніх спецыяльных наўчальных установ, але могуць ўдзельнічаць у ёй і дарослыя. Кожны ўдзельнік гульні-квеста атрымлівае фрагмент карты Ліды, на якім пазначаны "таўлаеўскія" аўтаках нашага горада. Па карце гульцы знаходзяць гэтыя аўтакахі і фатаграфуюцца побач з імі (робяць сэлфі), павіяджаючы тым самым, што пабывалі ў той ці іншай кропцы, пазначанай на карце. У кожным з пазначаных месцаў гульца чакае лісток паперы з зашифраваным фрагментам верша Валянціна Таўлай. Пабываўшы ва ўсіх патрэбных месцах, ўдзельнік гульні знойдзе ўсе фрагменты кроптаграмы і расшыфруе яе з дапамогай "ключа" - лісткі з беларускім алфавітам, які будзе дадзены яму разам з картай (пад лікамі ў кроптаграме зашифраваныя літарты, з якіх і складаеца тэкст верша). Магчыма, акрамя фраг-

ментаў зашифраванага верша, трэба будзе сабраць і нейкія прадметы (што харэктэрна для такой формы гульні, як квест) - напрыклад, пяро для пісьма, сшытак і г. д.

- *І якая ўзнагарода чакае ўдзельнікаў?*

- Хто поўнасцю спраўвіца з заданнем - вяртаецца да зыходнай кропкі маршруту (доміку Таўлай па вуліцы Замкавай, 7). Кожны, хто абыдзе ўесь маршрут, расшыфруе кроптаграму, збярэ ўсе прадметы, будзе ўзнагароджаны дыпломам-падзялкай як бы ад самага Валянціна Таўлай (з сапраўдным аўтографам паэта), атрымае запрашальнікі білет на выстаўку, што працуе ў доміку Таўлай. Такім чынам, ўдзельнікі праекту і пагуляюць у цікавую гульню, і пройдуть па Лідзе шляхам Валянціна Таўлай, і больш даведаюцца пра "лідскі след" паэта.

- *Якія пункты пазначаны ў "таўлаеўскім" маршруце?*

- Пра зыходную і канцовую кропку маршруту - домік Таўлай - я ўжо згадваў. Недалёка ад доміка, за паўночнай сцяной замка, знаходзіцца другая кропка - месца, дзе некалі стаяла школа № 5 (там Таўлай атрымліваў пачатковую адукацыю, менавіта ў той час ён напісаў свой першы верш). Дзесьці ў раёне сучасных бульвара Гедыміна і вуліцы Труханава жылі бацька і мачаха Валянціна Таўлай - у тым раёне я змясціў чарговы пункт "таўлаеўскага" маршруту. На жаль, дзе дакладна стаяў той бацькоўскі дом, сёння можна толькі меркаваць. Як можна толькі меркаваць і аб tym, дзе перад самай вайной месцілася рэдакцыя газеты "Уперад", у якой працаўваў Валянцін Таўлай, - дзесьці на поўнач ад завода харчканцэнтраціяў (гэты раён таксама трэба будзе наведаць ўдзельнікам гульні). І, канешне ж, у маршруту я ўключыў і сучасны будынак рэдакцыі "Лідскай газеты" па вуліцы Ленінскай, на якім змешчана мемарыяльная дошка ў памяць аб паэце.

Цяжэй будзе наведаць тэрыторыю мэблевай фабрыкі, дзе знаходзілася фашысцкая турма, куды быў кінуты Ва-

Аляксандр
МАЦУЛЕВІЧ

Лідская Тарбут-школа

Я больш за 15 гадоў хадзеў даведацца, якому будынку належала дзіўная сцяна (падобная на барочную) якая стаяла ў цэнтры горада і да якой быў прылеплены сціплы будынак 1950-х гг. У 2001 г. першай лічбавай камерай, якая патрапіла мне ў рукі, зрабіў здымак гэтай сцяны, з тых часоў яна не змянілася, толькі сцяну разам з будынкам адрамантавалі і пафарбавалі ў іншы колер. А да рамонту заходні край сцяны знізу не меў тынку і была добра бачна цэгла, адну я нават выняў і патрымаў у руках. Гэты былі вялікапамерныя гладкія цэглы даўжынёй прыкладна 30 см. На жаль я не зрабіў абмеру цэглы.

І толькі нядзяўна, пад час аналізу пабудоў старога цэнтра горада пры стварэнні 3D мадэлі, гэтую загадку прайясніў мой добры знаёмы Віталь Бурак, за што аўтар выказвае яму шчырную падзяку. На гэтыя месцы, па вуліцы Садовай з 1920-х гг. знаходзілася лідская Тарбут-школа другой ступені. Тарбут (яўр. - культура) - яўрэйская свецкая асветніцкая-культурная арганізацыя, пад эгідай якой у перыяд паміж дзвюма сусветнімі войнамі была створана сетка свецкіх адукацыйных установ на іўрыце.

Яўрэйская свецкая Тарбут-школа ў горадзе стала выконвала ролю культурнага цэнтра. У канцы каstryчніка 1931 года ў "яўрэйскай школе "Тарбут" па вуліцы Садовай лекцарам з Вільні быў зачытана рэферат на тэму гісторыі сіянізму за апошнія 50 гадоў. Падчас дыскусіі абміркоўваліся яўрэйска-арабскія стасункі ў Палесціне і справы каланізацыі. Присутнічалі 60 чалавек - у большасці яўрэйская моладзь з сіяніцкіх арганізацый". 26 ліпеня 1932 года ў зале Тарбут-школы (вуліца Садовая, 11) адбыўся сход наўковага яўрэйскага таварыства горада Ліды. Была абрана новая управа таварыства ў складзе: Гірша Палячака, Абрама Гурвіча, Адольфа Левінсона, Гірша Альпяровіча і Ільі Зайгера і рэвізійнай камісія. У 1933 годзе заснаваны гісторычны камітэт, які збраў матэрыялы па гісторыі лідскіх яўрэяў для выдання манаграфіі, аднак гэта праца не была выканана да канца.

Сцяна яўрэйскага малельнага дома ў Лідзе

Па адрасе: Садовая, 11 знаходзіцца пляц вядомай і разглінаванай лідской сям'і Ілютавічаў. Яку ў Ілютавіч пісаў: "Мой бацька Ерамія Ілютавіч па сваёй маці належаў да сям'і Пупко - "Ханчыкаў", ад імя заснавальніка сям'і, чыё імя было Хана. Усе Ханчыкі мелі вялікую вагу ў справах кагаду. З-за свайго радаводу мой бацька нават змог выслізнуць ад каманды лаўчоў рэкрутаў, якія павінны былі выхапіць яўрэйскіх дзяяц у салдаты на 25 гадоў. Гэта такая гісторыя: "Калі мой бацька быў яшчэ толькі маленькім хлопчыкам, ён зімовым вечарам выйшаў з ешывы, дзе вучыўся. Рантоўна каманданду лаўчоў, якія толькі што ўвайшли ў горад акружылі яго. Мясыцы паліцэйскі, які прымаў удел у лоўлі, асвяцілі яго твар ліхтаром, і сказаў: "Адпусціце яго. Ён адзін з Ханчыкаў".

Сам Яку ў Ілютавіч быў адным з заснавальнікаў руху сіяністаў у Лідзе. Самі сіяністы лічылі, што самае галоўнае яны зрабілі ў сферы адукацыі - іхнім ідэалам была поўная яўрэйская школа. Піянерамі яўрэйскай школы ў Лідзе былі малады студэнт Матаціс Рубін, сын Руба-Хана Рубіна, і пазней - яго будучая жонка Нота, да замуслівася - Рабіновіч. Яны першымі адкрылі клас на іўрыце. У іх не было грошей на аренду памяшкання, і яны з адбэрэння паячицеляў сінагогі вучылі ў пакой для аблігуючага персоналу пры малельным дому канторы пахаванняў. З гэтага вырасла школа на іўрыце, якая вучыла да 6-га класа па прграмме гімназіі. Далей павышаць

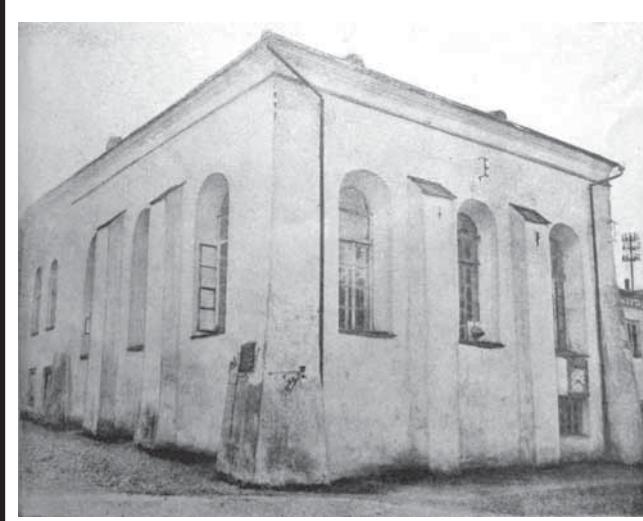
уровень адукацыі не дазволілі фінансавыя аблежванні, бо асноўныя выслікі засяроджваліся на ўмацеванні становішча класаў Народнай школы для непісьменных.

Такім чынам, можна з адноснай упэўненасцю сказаць, што ў Лідзе захавалася сцяна малельнага дома пры канторы пахаванняў Ілютавіч. Гэта сцяна быў сінагогі - адзінае, што засталося ад пабудовы старога цэнтра горада. Дырэкторам Тарбут-школы быў Ханан Ілютавіч. Яе наведвала 500 вучняў, у канцы 1930-х стаў замалы, і яўрэйская грамада пачала будаваць трохпавярховую новую Тарбут-школу ў іншым раёне горада, гэты гмах захаваўся да нашага часу.

Сцяна малельнага дома мае рысы харэктэрныя для яўрэйскіх сінагог Беларусі. Асабліва яна нагадвае так званую "халодную" сінагогу ў Менску, якая з'явілася ў XVII ст. "Халодная" сінагога наўмысно была вуліцы Школьнай - невялікі пабудова ў будынак, дадзіг час яна з'яўлялася адной з самых старых мураваных пабудоў у горадзе. Некаторыя даследнікі лічылі, што спачатку гэта была капліца Петрапаўлаўскага манастыра. Аднак да XIX ст. бажніца належала яўрэйскай грамадзе. У 1965-1966 гг. пад час разбурэння гісторычнай забудовы вуліцы Нямігі будынак сінагогі быў знішчаны.

Цікава, што вуліца Садовая ў Лідзе, па якой знаходзілася Тарбут-школа, з'явілася толькі пасля вялікага пажару 1891 г., яна была прарэзана ад галоўнай Сінагогі да вуліцы Каменскай. На ўсім участку дзе яна ішла, раней быў вялікі фруктовы сад, які належаў фармацэўту Юстыну Шымкевічу. За плотам з невялікіх драўляных пралётаваў, стаяла аптэка фармацэўта і яго дом. Пасля пажару фармацэўт страціў сад і прадаў свой участак для забудовы яўрэям. У 1899 г. Шымкевіч атрымаў 35 рублёў за зямлю якая адчуждалася ў яго для правядзення Садовой вуліцы. А пасля пажару 1941 г. вуліца зникла.

Для нашага горада гэты адзіны параштак "затануўшай Атлантыды" яўрэйскага свету, мае культурнае значэнне, і трэба думачы пра ахову яго дзяржавай.

Менская "халодная" сінагога

Ільняныя дзівосы Зінаіды Сяргеевны Ляўчэні

У народных казках герой заўсёды шукаюць скарб у зямлі і не звяртаюць увагі на тое багацце, якое тоўца ў душах людзей. Людзей не звычайных, а таленавітых, з шырокай творчай душой і шырым сэрцам. Адна з такіх - Зінаіда Ляўчэні, вядомая народная мастака дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва нашай краіны, сябар Таварыства беларускай мовы. У чацвер, 27 красавіка, гуртк ТБМ быў прысвечаны яе жыццю і творчасці. Старшыня Магілёўскай гарадской арганізацыі "Таварыства беларускай мовы" Алег Дзялячкоў паведаміў, што Зінаіда Сяргеевна не толькі добры сябар, але ўвогуле чалавек, з якім можна размаўляць на любую тэму, і гады тут абсалютна ні пры чым, назваўшы майстрыню "соллю беларускай зямлі".

- Я палящучка. Я вырасла ў гэтай прыродзе, і таму стварала вырабы на гэтую тэму, - так пачала свой расповед Зінаіда Ляўчэні.

На Палесці яна вырасла і заставала ў сваёй душы багацце фарбаў навакольнай прыроды, самабытную культуру жыхароў той мясцовасці, прыгажосць і мілагучнасць матчынай мовы. Дзяцінства прыйшло на цяжкія гады вайны і пасляваеннай адбудовы. Пасля занякання школы нейкі час працавала ў мясцовым клубе бібліятэкам. Праз некаторы час разам з мужам выехала ў Г. Маладзечну, дзе ўладковалася на працу на фабрыку мастацкіх вырабаў, бо яшчэ з дзяцінства мела схильнасць да майяняння, захаплялася вышываннем.

Напрыканцы 1960-х гадоў у Беларусі ўзяліся адраджаць народныя промыслы. На той момант майструй, якія бмаглі вырабляць нацыянальныя сувеніры, амаль не засталася, галіна была цалкам занядбаная. А партыйная наменклатура мела патрэбу ў сувенирах, каб у замежных камандзіроўках дэманстраваць нацыянальную адметнасць беларусаў.

Зінаіда Сяргеевна Ляўчэні - адна з тых, каму давялося адраджаць занядбанае. Яна распрацавала тэхналогію вырабу сувеніраў з лёну і саломкі. Маладзечанская фабрыка мастацкіх вырабаў стала базай для вырабу беларускіх сувеніраў. Здольную работніцу заўважылі і даручылі ўзначальваць участак па вытворчасці сувеніраў. Узнікла ідэя вырабляць арыгінальныя беларускія сувеніры на аснове выкарystання пластычных і дэкаратыўных уласцівасцяў ільну, прымяняючы традыцыйныя прыёмы народных умельцаў. Дарэ-

чы, дзяячае прозвішча Кудзелька, па меркаванні Зінаіды, арганічна яднае яе з працай і вымушала звязаніца да вытоку культурнага багацця продкаў.

Першыя лялькі "Пастушок", "Несцерка", "Ян і Яніна" сталі падмуркам для далейшага развіцця майстэрства. Сувеніры пачалі карыстацца вялікім попытам у пакупнікоў, асабліва ў замежных гасцей і турыстаў. Ды і насы айчынныя дэлегацыі ў час паездак за мяжу бралі з сабою сувенірную прадукцыю, як найлепшы падарунак. Пазней у энцыклапедычных даведніках напішучу: "Зінаіда Ляўчэні - заснавальніца тэхналогіі вырабу з лёну і саломкі. Беларускі край багаты на мастакоў, вытокі майстэрства якіх зыходзяць ад роднай зямлі. Такім самародкам на праву можна лічыць Зінаіду Сяргееву".

У 1978 годзе мастака пераехала ў Магілёў, уладковалася на фабрыку мастацкіх вырабаў, дзе таксама была арганізавана вытворчасць сувеніраў з ільну. Ляўчэні распрацоўвала шмат арыгінальных узороў сувеніраў. Сярод іх пано "Сланечнікі", "Вясна", "Лялькі". Да 40-годдзя Перамогі - "Васіль Цёркін", "Беларусь", сувеніры да Алімпійскіх гульняў у Москве.

У лінняных уборах лялек, па задумцы іх аўтара, лаканічна акрэсленых нешматлікімі дэталямі, знаходзяць сваё адлюстраванне багатыя традыцыі беларускага народнага касцюма, ткацтва, вышыўкі. Натуральны лён узбагачаюць чырвоныя, сінія, чорныя колеры дэкаратыўнай тасці, стужкі, якія стылізованыя перадаюць матывы традыцыйнага арнаменту. Укараняла новыя тэхнічныя прыёмы вырабу. Разам з валакном выкарыстоўвала лінняны жгут і саломку на драўляных і картонных рамах.

Яе сувеніры і пано распавядаюць пра шматраннае жыццё нашага народа, герояў народных казак, персанажаў нацыянальнага побыту, уздельнікаў сцэн гумару падчас святочных кірмашоў і гулянняў. Яны захапляюць сваёй жыццярадаснасцю, непасрэднасцю харацтару і вобразу. Сярод іх "Хлеб-соль Беларусі", "15 Рэспублік", "Гаспадаўні", "Конь", "Бярозка", "Прыгажуна", "Гномы". Творы Зінаіды Сяргеевны знаходзяцца ў Дзяржаўным літаратурным музеі імя Янкі Купалы, у іншых музеях сталіцы і абласных цэнтраў.

Сувеніры па эскізах народнага мастака Ляўчэні набываюцца і набываюць многія людзі.

Чы, дзяячае прозвішча Кудзелька, па меркаванні Зінаіды, арганічна яднае яе з працай і вымушала звязаніца да вытоку культурнага багацця продкаў.

Першыя лялькі "Пастушок", "Несцерка", "Ян і Яніна" сталі падмуркам для далейшага развіцця майстэрства. Сувеніры пачалі карыстацца вялікім попытам у пакупнікоў, асабліва ў замежных гасцей і турыстаў. Ды і насы айчынныя дэлегацыі ў час паездок за мяжу бралі з сабою сувенірную прадукцыю, як найлепшы падарунак. Пазней у энцыклапедычных даведніках напішучу: "Зінаіда Ляўчэні - заснавальніца тэхналогіі вырабу з лёну і саломкі. Беларускі край багаты на мастакоў, вытокі майстэрства якіх зыходзяць ад роднай зямлі. Такім самародкам на праву можна лічыць Зінаіду Сяргееву".

У 1978 годзе мастака пераехала ў Магілёў, уладковалася на фабрыку мастацкіх вырабаў, дзе таксама была арганізавана вытворчасць сувеніраў з ільну. Ляўчэні распрацоўвала шмат арыгінальных узороў сувеніраў. Сярод іх пано "Сланечнікі", "Вясна", "Лялькі". Да 40-годдзя Перамогі - "Васіль Цёркін", "Беларусь", сувеніры да Алімпійскіх гульняў у Москве.

Мастакская годнасць яе твораў была адзначана залатым і срэбрыным медалямі ВДНГ СССР, дыпломам першай ступені Ўсесаюзной выстаўкі "Самадзейныя мастакі - народу".

Зінаіда Сяргеевна паказвала альбомы. У іх фотадзімкі працаў, калегаў, узнагароды. Сярод грамат - савецкіх ордэнів Працоўнай Славы. А галоўная яе ўзнагарода - высокае прызнанне народнага мастака "Залатыя рукі". У вялікім альбоме Зінаіда Сяргеевна апісвае свой жыццёвікі шлях ды згадвае сваіх продкаў. Казала, што ўнукам ейнія занятоўкі прыпадаюць.

На нашай сустрэчы Зінаіда Сяргеевна выглядала жывава, была добразычлівая у зносінах і распавядала, што калі прыходзіць час натхнення, дык свае пачуцці выказвае яна вершаванымі радкамі. Прачытала ў час свайго выступлення наша гасця ўласны верш:

*Мой родны кут
Таксама і ў мяні,
Як у Коласі Купалы,
Сосны гонкі і садок,
На хату ўзятыя
старыя шпатлы.*

У вершаваных радках яна распавядае, што талент даліў ёй ад роду, ён ад Бога, і араная жыццёвая дарога з

Н.М. Шамянкова.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Павел Сцяпко, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік, Павел Сцяпко, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Адраджэнне традыцый беларускай капэлы

25-годдзе адзначыла музичная капэла Менскай вобласці "Sonorus", што азначае "сугучнасць". Яна была створана ў Маладзечне ў 1992 годзе вядомым дзеячам культуры Аляксеем Шутам, выхаванцам беларускай харовай школы.

З 90-ых гадоў Аляксей Аляксандравіч Шут складаў музичную палітуру калектыва. У склад капэлы ўваходзяць камерны хор, аркестр і група салістаў, што набліжае яе да капэлы 17-18 стагоддзя.

Рэпертуар музичнага калектыва складаюць больш за 700 твораў розных жанраў: оперы, канцэрты, араторыі, камерныя канцэрты салістаў-вакалістаў, літаратурна-музыч-

ыс Святлоў выказаў падзяку дырыжору капэлы Марыне Траццяковай на юбілейным канцэрце ў Белдзяржфілармоніі.

Марына Мікалаеўна Траццякова з'яўляецца дырыжорам музичнай капэлы "Sonorus" з 1997 года, удзельнічае ў гастролях калектыва на Беларусі і ў замежжы, з'яўляецца дырыжорам-пастаноўшчыкам музичных праграм для дзяцей і юнацтва. У 2013 годзе калектыву узнічалаў кандыдат мистацтвазнаўства Аляксандр Хумала, выпускнік аддзялення харовага дырыжыравання Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і аддзялення оперна-сімфанічнага дырыжыравання

Ротэрдамскай кансерваторы (Нідерланды).

Галоўны дырыжор капэлы Аляксандр Хумала - лаўрэат міжнародных дырыжорскіх конкурсаў, стыпендыят прэмii "Gaudie Polonia" Міністэрства культуры Рэспублікі Польшча, узнагароджаны прэмii "Karol Leśniewski" Нідерланды "Huygens" за музичныя дасягненні за час наўчання ў Ратэрдамскай кансерваторыі. Беларускі саюз кампазітараў і Беларускі саюз музычных дзеяцеляў павіншавалі ўдзельнікаў капэлы "Sonorus" з юбілем.

Капэла "Sonorus" выступала ў Польшчы, Германіі, Швейцарыі, Даніі, Францыі, Сербіі, Партугаліі. Калектыву пастаянна прадстаўляе Менскую вобласць на рэспубліканскіх мерапрыемствах і розных канцэртных пляцоўках краіны. Артысты атрымалі званні лаўрэатаў на фестывалах "Магутны Божа", "Менская вясна", "Музы Нясвіж", "Гайнайка" і іншых.

Міністэр культуры Ба-

ютары цалкам адказны за падбор

і дакладнасць прыведзенай інформацыі.

Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскага, 23.

Выдавец: Установа інфармації "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 8.05.2017 г. у 17.00. Замова № 903.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,24 руб., 3 мес.- 3,72 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

На юбілейным канцэрце музичнай капэлы "Sonorus".